

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet *Ett ändamålsenligt
samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och
straffverkställighetslagstiftningen* (SOU 2024:48)

Regeringskansliets dnr Ju2024/01558

Inledning

Utredningen har enligt tingsrättens mening presenterat ett väl genomarbetat betänkande med förslag som, mot bakgrund av direktiven, framstår som balanserade. Tingsrätten ställer sig bakom bedömningen att de alternativa förslagen inte bör genomföras. Utifrån de intressen som tingsrätten har att bevaka, vill tingsrätten därutöver framföra följande.

Förslaget om en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

Säkerhetsstraffet bör inte införas förrän andra åtgärder prövats. Tingsrätten instämmer i utredningens bedömning att nuvarande påföljdsregler i vissa situationer är otillräckliga för att tillgodose behovet av samhällsskydd. En skärpning av straffmätningen vid flercaldig brottslighet, eventuellt i kombination med en höjning av minimistraffen för allvarliga brott mot annans liv, hälsa, frihet eller frid, är dock enligt tingsrättens mening att föredra framför att införa ett nytt tidsbestämt straff. Säkerhetsstraffet bör därför inte införas förrän andra åtgärder, som i detta nu utreds eller nyligen har utretts, prövats och utvärderats.

Riskbedömningen

Den initiala bedömningen av om det finns en påtaglig risk för fortsatt brottslighet kan förutsättas bli svår att göra. Domstolen kommer sannolikt alltid, i den ovanliga situationen att ett säkerhetsstraff är aktuellt, inhämta ett särskilt yttrande från Rättsmedicinalverket i frågan. Det finns också skäl att anta att ett sådant yttrande skulle få samma tyngd som det har vid övervägande av rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Några frågor om minimistraffet

De exempel som ges i utredningen avser renodlade fall, dvs. fall där enbart brott mot annans liv, hälsa, frihet eller frid är aktuella. Det hade varit önskvärt med en mer utförlig diskussion om det faktum att brott som kan

aktualisera säkerhetsstraffet inte sällan förekommer i kombination med andra allvarliga brott, som ofta döms i konkurrens. Som exempel kan nämnas försök till mord och grovt vapenbrott eller allmänfarlig ödeläggelse och grovt brott mot lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor.

Tingsrätten uppfattar förslaget som att förekomsten av annan brottslighet kan ha betydelse för "tillräcklighetskravet", dvs. att ett straff utmätt efter straffmättningsvärdet är tillräckligt för att uppfylla kravet på samhällsskydd, trots att övriga förutsättningar för säkerhetsstraffet är uppfyllda. Om ett straff utmätt efter straffmättningsvärdet inte är tillräckligt, uppfattar tingsrätten förslaget som att det är det samlade straffvärdet av all brottslighet som ska motsvara minimitiden för ett säkerhetsstraff. Det skulle i så fall betyda att säkerhetsstraffet inte döms ut i proportion till det eller de brott som motiverat det, vilket dock får bedömas som oundvikligt med den föreslagna konstruktionen.

Även möjligheten att förverka villkorligt medgiven frihet kan, såvitt tingsrätten förstår, ha betydelse för tillräcklighetskravet. Om ett säkerhetsstraff ändå döms ut ska dock, enligt förslaget, förverkande av villkorligt medgiven frihet inte räknas in i minimitiden. Som skäl för bedömningen anges att säkerhetsstraffet är mycket mer ingripande än ett vanligt fängelsestraff. Det argumentet gör sig dock gällande med samma styrka i den situation som beskrivits i föregående stycke, nämligen fall där längden på minimistraffet styrs även av annan allvarlig brottslighet än sådan som motiverar säkerhetsstraffet. Tingsrätten förordar därför att även förverkande av villkorligt medgiven frihet ska räknas in vid bestämmande av minimistraffet, en ordning som utredningen också konstaterar är "enkel, förutsebar och rättvis" (s. 437).

Forum vid ansökan om förlängning/villkorad utslussning

Enligt förslaget ska en ansökan om förlängning av säkerhetsstraff och om tillstånd till villkorad utslussning tas upp av den tingsrätt som först avgjort det mål där säkerhetsstraffet dömts ut eller av den tingsrätt inom vars domkrets den anstalt som den dömde är inskriven i är belägen.

Tingsrätten ser inga större praktiska fördelar med att prövningen sker i någon av de angivna domstolarna. Utredningen har inte berört frågan i den allmänna motiveringen. I författningskommentaren anges om det alternativa forumet att det "bör främst användas till undvikande av långa transporter vid eventuella sammanträden med anledning av ansökan om förlängning eller tillstånd till villkorad utslussning" (s. 927). Tingsrätten konstaterar att frågan om sammanträde aktualiseras först när ansökan redan tagits upp. Något stöd för att i det läget lämna över målet till "anstaltsforum" torde inte finnas, förutsatt att även den första domstolen är behörig.

Därutöver är det oklart i vilka situationer som den domstol som dömt ut säkerhetsstraffet skulle ha geografiska eller andra fördelar. Vid en första prövning får det förutsättas att den dömde befinner sig på någon av de anstalter som tar emot långtidsdömda. Vid senare prövningar, som kommer att ske flera år efter att säkerhetsstraffet dömts ut, kan förhållandena ha ändrats väsentligt. Dessutom är forum i själva brottmålet som huvudregel den plats där den åtalade gärningen påstås ha ägt rum, vilket inte alltid motsvarar den tilltalades hemvist.

Användningen av säkerhetsstraffet kommer att aktualiseras i ett begränsat antal fall per år och antalet ansökningar om förlängning eller tillstånd till villkorad utslussning kan därmed inte förväntas bli stort. Tingsrätten anser

därför att det till säkerställande av en enhetlig rättstillämpning är nödvändigt att prövningen koncentreras till en tingsrätt, enligt den modell som gäller för prövningen enligt lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid (se även prop. 2005/06:35 s. 27).

Skärpta reaktioner vid misskött skyddstillsyn

Utredningen har angett att syftet med de föreslagna ändringarna bland annat är att få till en snabb reaktion på misskötsamhet samt att förenkla och förtydliga reglerna. Tingsrätten ifrågasätter om förslaget kommer att ge avsedd effekt. Handläggningen av ansökan om undanröjande hanteras redan idag skyndsamt från och med att den kommer in till tingsrätten. I regel är själva bedömningen inte heller särskilt komplicerad. Fördröjningarna uppstår när den dömde är svår att nå, vilket inte är ovanligt. Svårigheterna gäller såväl för Kriminalvården som för tingsrätten. Enligt tingsrättens mening skulle därför ett bättre system för delgivning få större effekt på handläggningen. Idag råder exempelvis delade meningar om huruvida tingsrätten kan använda sig av kungörelsedelgivning för att delge den dömde ansökan om undanröjande.

Utökad möjlighet till s.k. 28:3-fängelse

Tingsrätten har inga invändningar mot förslaget att utöka tillämpningsområdet för 28:3-fängelse på angivet sätt. Vad gäller verkställighetsfrågan noteras att inga överväganden gjorts om det skulle vara möjligt att avtjäna även 28:3-fängelse genom elektronisk övervakning, trots förslaget om kontrollerat boende.

En höjning av allmänna fängelseminimum

Tingsrätten har inga invändningar mot förslaget att höja allmänna fängelseminimum och att låta alla som döms till tidsbestämda fängelsestraff omfattas av systemet med villkorlig frigivning. Höjningen av allmänna fängelseminimum skulle dock få effekter för unga lagöverträdare som behöver belysas närmare.

Tanken med förslaget är, såvitt framkommit, inte att det ska leda till en strängare straffmätning av den mängd brott som idag har ett straffvärde på en månads fängelse. Det gäller exempelvis grovt rattfylleri samt många fall av stöld, penningtvättsbrott och misshandel där försvårande omständigheter saknas.

Om den tilltalade var under 21 år vid gärningen ska straffvärdet alltjämt reduceras vid sådan mindre allvarlig brottslighet. För ungdomar under 18 år innebär det i praktiken att påföljden blir ungdomsvård, ungdomstjänst eller böter. För ungdomar i spannet 18–20 år är dock reduktionen inte större än att en månads fängelse för en vuxen motsvarar ett straffmättningsvärde på fängelse 14 eller 21 dagar. Ungdomspåföljderna är normalt sett inte tillämpliga i detta åldersspann. I stället blir straffet ofta villkorlig dom eller skyddstillsyn.

Om förslaget genomförs kommer, enligt nuvarande praxis, straffet för en 18–20-åring som exempelvis döms för grovt rattfylleri i stället att bli böter. Detta framstår som olyckligt såväl för den enskilde som för samhället, eftersom grovt rattfylleri är ett brott där den dömdes behov av stöd och behandling ofta är stort, samtidigt som rätt insatser kan ge god effekt. Dessutom

försvinner möjligheten att i någon relevant utsträckning beakta brottslighetens art, eftersom bötesstraffet redan skulle ligga i straffskalans övre del.

Utvidgad straffskala för dagsböter

Tingsrätten har inga synpunkter på förslaget att vidga straffskalan för dagsböter som självständig påföljd, men ställer sig frågande till förslaget att genomföra motsvarande höjning för kombinationen villkorlig dom och böter, respektive skyddstillsyn och böter. I dessa fall finns redan en etablerad praxis, som inte påverkas av höjningen av allmänna fängelseminimum.

I författningskommentaren till ändringen i 27 kap. 2 § brottsbalken anges att höjningen är avsedd att utöka tillämpningsområdet för villkorlig dom något. Som konstaterats ovan kommer dock tillämpningsområdet i stället att minska genom höjningen av allmänna fängelseminimum. Det är alltjämt inte aktuellt att bestämma påföljden till villkorlig dom om inte straffet "ligger på fängelsenivå". Villkorlig dom och dagsböter anses därutöver som regel inte tillräckligt ingripande vid högre straffmättningsvärden, typiskt sett värden som närmar sig ettårsgränsen (NJA 2014 s. 559 p. 38). Att den föreslagna höjningen skulle leda till en ökad tillämpning av villkorlig dom i det övre spannet framstår därför som osannolikt.

Såvitt gäller utredningens övriga förslag och bedömningar har tingsrätten inga synpunkter att lämna.

Evelina Englund

I handläggningen har deltagit lagmannen Evelina Englund, rådmännen Fredrik Lenter, Sophie Falkman, Magnus Dahlberg, Mattias Bjuhr och Anna Lander samt tingsfiskalerna Siri Stjernfeldt, Olof Jansson och Arianit Shabanaj.

Föredragande har varit Evelina Englund.